

«Το εκπαιδευτικό σύστημα στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη: η πρόσληψη και αναβίωση των απόψεών τους για την παιδεία από τους μεταγενέστερους συγγραφείς»

Ο τομέας της εκπαίδευσης φαίνεται ότι απασχόλησε πολύ τους συγγραφείς της κλασικής περιόδου (5^{ος}- 4^{ος} αι. π.Χ) αλλά και μεταγενέστερους οι οποίοι παρουσίασαν τις απόψεις τους για την παιδεία μέσα από τα έργα τους. Στόχος της παρούσας διδακτορικής διατριβής είναι να εκθέσει τις απόψεις του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη περί παιδείας, να εστιάσει στα εκπαιδευτικά τους συστήματα ως προτάσεις καθώς και στην εφαρμογή τους στις σχολές τους, προβαίνοντας σε μια σύγκριση των εκπαιδευτικών τους προτάσεων και τέλος να μελετήσει την πρόσληψη των απόψεών τους περί παιδείας από μεταγενέστερους συγγραφείς.

Για τον Πλάτωνα η εκπαίδευση πρέπει να είναι συνεχής αποτελώντας το μοναδικό μέσο απελευθέρωσης των δεσμοτών από τις σκιές που εξαναγκάζονται να αντικρύζουν στο σπήλαιο όντας φυλακισμένοι (*Πολιτεία* 514a-517d) δηλώνοντας τη νοητή στροφή των ματιών της ψυχής προς τη γνώση και το Αγαθό (502c-509a). Σε ένα πρώτο στάδιο, θα μελετηθούν η συστηματοποίηση του εκπαιδευτικού του πλαισίου όπως προτάθηκε κυρίως στα έργα *Πολιτεία* και *Νόμοι*, η διάρθρωσή του σε εκπαιδευτικές βαθμίδες με ηλικιακό όριο κατάταξης, ξεκινώντας από την ηλικία του ενός έτους, ο ρόλος της διαλεκτικής στην εκπαιδευτική διαδικασία καθώς και η σύνδεση της πλατωνικής αγωγής με την κοινωνική θέση των μαθητευομένων κάνοντας ειδικότερη μνεία στην εκπαίδευση των φυλάκων, αρχόντων και φιλοσόφων. οι οποίοι κατά τον Πλάτωνα είχαν χρέος να διοικήσουν και να μορφώσουν την πολιτεία. Η έρευνα θα εστιάσει επίσης και στα διδασκόμενα μαθήματα εξετάζοντας τα κριτήρια επιλογής των μαθημάτων που συνθέτουν το πλατωνικό curriculum, τη σύνδεσή τους με συγκεκριμένα εκπαιδευτικά στάδια, τον τρόπο διδασκαλίας τους ανάλογα το κοινό, την πρόσληψή τους από τους μαθητές, καθώς επίσης και τη διαφοροποίηση του Πλάτωνα από την προγενέστερη παράδοση αναφορικά με τον ρόλο και την αξία συγκεκριμένων μαθημάτων όπως αυτό της ποίησης. Εκτός των θεωρητικών διατυπώσεών του για το εκπαιδευτικό σύστημα, ο Πλάτωνας είχε την ευκαιρία να ηγηθεί Σχολής, της περίφημης Πλατωνικής Ακαδημίας, που συγκέντρωσε τα λαμπρότερα πνεύματα και εξέθρεψε σημαντικούς επιστήμονες της εποχής, όπως οι μαθηματικοί Σπεύσιππος, Θεαίτητος, Ηρακλείδης, Εύδοξος, ο αστρονόμος Κάλλιππος και άλλοι, δίνοντας στον Πλάτωνα αφενός την ευκαιρία να εφαρμόσει τρόπο τινά κάποιες από τις απόψεις του σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο και αφετέρου να ελέγξει τη άποψή του περί εκπαίδευσης ότι δηλαδή η εκπαίδευση συμβάλλει στη διαμόρφωση φιλοσόφων ικανών να κυβερνούν και κυβερνητών ικανών να φιλοσοφούν. Υπό το πρίσμα αυτό θα εξετασθεί επιπλέον η πραγματικότητα της πλατωνικής παιδευτικής πρότασης όπως βιώθηκε στην εφαρμογή της στην πλατωνική

ακαδημία μέσω έμμεσων μαρτυριών σχετικά με τη διάρκεια φοίτησης στην Ακαδημία, το σύστημα που επικρατούσε για διδάσκοντες και διδασκόμενους, τα προσφερόμενα μαθήματα, το κοινό καθώς και τη διοίκηση.

Ο Αριστοτέλης από την άλλη φαίνεται να ξεκινά από τη θέση ότι ο άνθρωπος είναι «*φύσει πολιτικόν ζῷον*» (Πολιτικά 1, 1253a), γι' αυτό και θεωρεί την αγωγή μέρος της πολιτικής. Η παιδεία προσφέρει στον άνθρωπο ό,τι δεν μπορεί να του προσφέρει η φύση οδηγώντας τον στην ελευθερία και την αρετή. Το πολίτευμα είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το πολιτικό πνεύμα των νέων για αυτό και χρέος της πολιτείας είναι η συνεχής διαπαιδαγώγηση των πολιτών της. Στόχος μας είναι να εξετάσουμε, λοιπόν, την αριστοτελική πρόταση για το *cursus studiorum*, τη διάρθρωσή του σε εκπαιδευτικά στάδια με ηλικιακό όριο φοίτησης, τις μεθόδους διδασκαλίας που αξιοποιεί κατά την εκπαιδευτική διαδικασία μελετώντας το ρόλο τη διαλεκτικής ως επίδραση από τον Πλάτωνα αλλά και την αξιοποίηση της επαγωγής, του συλλογισμού και της εποπτικής διδασκαλίας. Ειδικότερη μελέτη θα διεξαχθεί στα διδασκόμενα μαθήματα, την ποικιλία τους, τα κριτήρια επιλογής με βάση το ακροατήριο, τα βιώματα, την ηλικία και την κοινωνική θέση των μαθητευομένων, ενώ θα εξεταστεί και η αξία της διδασκαλίας ενός ισορροπημένου για το σώμα και το πνεύμα συστήματος εκπαίδευσης τόσο για τους νέους όσο και για την πολιτεία ευρύτερα. Ένα ακόμη ζήτημα το οποίο πρόκειται να μελετηθεί στην προτεινόμενη διδακτορική διατριβή είναι ο χαρακτήρας της εκπαίδευσης (δημόσιος ή ιδιωτικός) κατά την περίοδο του Αριστοτέλη και η θέση του αναφορικά με την αξία και τον ρόλο της κατ'οίκον διδασκαλίας και την «ιδιωτική» εκπαίδευση σε συνάρτηση με την ποιότητα της παρεχόμενης γνώσης. Ακολουθώντας τα χνάρια του δασκάλου του, ο Αριστοτέλης εφαρμόζει τις θεωρητικές του απόψεις περί παιδείας στη δική του Σχολή, η οποία μετά θάνατον ονομάστηκε «Λύκειον» ή «Περίπατος», κατάφερε να αναδείξει σημαντικούς επιστήμονες της εποχής όπως ο Θεόφραστος, ο Εύδημος της Ρόδου, ο Αριστοξένος και άλλους που ασχολήθηκαν με φιλοσοφικές και επιστημονικές έρευνες. Στο πλαίσιο λοιπόν της Αριστοτελικής Σχολής η μελέτη θα εστιάσει στην εφαρμογή της παιδαγωγικής πρότασης του Αριστοτέλη, στο ρόλο της παιδείας για τον άνθρωπο, στην ανάγκη συγκρότησης οργανωμένης εκπαιδευτικής διαδικασίας με ένα σύνολο μαθημάτων, αρχών, κανόνων διοίκησης και διδασκαλίας και ποικίλων εκπαιδευτικών μεθόδων που θα καταφέρουν να καλλιεργήσουν σώματι και πνεύματι τους πολίτες.

Σε ένα τρίτο και τελευταίο στάδιο θα μελετηθεί η πρόσληψη των απόψεων περί εκπαίδευσης των Πλάτωνα και Αριστοτέλη από μεταγενέστερους συγγραφείς εστιάζοντας στην επιβίωση των απόψεων αυτών στον βαθμό που οι μεταγενέστεροι αφομοίωσαν ή διαφοροποιήθηκαν στα έργα τους από το αριστοτελικό ή πλατωνικό πρότυπο αναφορικά με την εκπαίδευση. Για παράδειγμα

θα εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο ο νεοπλατωνικός σχολάρχης Πρόκλος διαμορφώνει το δικό του curriculum στο οποίο περιλαμβάνονται τα μαθήματα της γεωμετρίας, της αστρονομίας και της μουσικής τονίζοντας τον παιδευτικό χαρακτήρα της τελευταίας επηρεαζόμενος από τον Πλάτωνα (*Σχόλια στον πλατωνικό διάλογο Αλκιβιάδης Α'*) καθώς και στον τρόπο με τον οποίο αξιοποιεί την πλατωνική διαλεκτική ως μέθοδο αναζήτησης της αλήθειας (*Υπόμνημα στον Πρώτο Αλκιβιάδη*, 8-8.23). Ένα άλλο παράδειγμα θα μπορούσαν να είναι οι νεοπλατωνικοί Πλωτίνος και Πορφύριος, οι οποίοι ασχολήθηκαν με τη μουσική εκπαίδευση στα χνάρια του Πλάτωνα, ενώ με το ζήτημα της εκπαίδευσης ειδικότερα ασχολήθηκαν πλείστοι άλλοι συγγραφείς, όπως ο Λουκιανός, ο Πλούταρχος, ο Μέγας Βασίλειος και άλλοι, στους οποίους πρόκειται να αναζητήσουμε αν υπάρχουν στοιχεία αξιοποίησης των πλατωνικών και αριστοτελικών απόψεων περί εκπαίδευσης. Τέλος, τα πλατωνικά και αριστοτελικά προτάγματα διαπέρασαν τους αιώνες και αποτυπώνονται ακόμη και στην ίδρυση σύγχρονων θεσμών, όπως οι Ακαδημίες, τα καταστατικά των οποίων θα μελετήσουμε για να αναζητήσουμε πιθανές αναφορές στην πλατωνική Ακαδημία και τις ιδέες της, όπως συμβαίνει για παράδειγμα με την Ακαδημία της Φλωρεντίας.